

Fäbodbrukarnas synpunkter till Samrådshandling Kulturmiljöprogram för Härjedalen

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare lämnar härmed följande synpunkter med anledning av aktuell samrådshandling Kulturmiljöprogram för Härjedalens kommun (2013-02-18) I avsaknad av lokal fäbodförening i Jämtland och Härjedalen agerar FSF stundom också i sådana regionala sammanhang vad gäller fäbodbrukets och fäbodbrukarnas intressefrågor. Dessa synpunkter till samrådshandlingen har tillkommit efter förankring och utformats i samråd med Fäbodrörelsens två förtroendevalda och några av föreningens medlemmar i Härjedalen.

På ett grundläggande plan ser vi i samrådshandlingen en positiv och förtjänstfull belysning av Härjedalens fäbodar och deras betydelse för byggnadskultur och som värdefulla fäbodmiljöer i ett nationellt perspektiv; De riksintressanta fäbodmiljöerna utgör en värdefull tillgång. Det är också framsynt att konkret beröra frågan om att öppna för eventuell ny bebyggelse i avsikt att stödja aktiv fäboddrift.

Även övriga fäbodbruk och -miljöer förtjänar dock sin uppmärksamhet liksom småjordbruket i allmänhet, då Härjedalens fäbodar och tillhörande småjordbruk generellt kan bedömas vara av värde i ett nationellt perspektiv.

Det finns enligt vår uppfattning också ytterligare möjligheter att utveckla, tydliggöra och berika Kulturmiljöprogrammet; Att tydligare uppmärksamma det levande kulturarvet som en tillgång för regional utveckling; Att bättre beskriva jordbruket, betesdriften och fäbodbruket i ett helhetsperspektiv; Att ytterligare beröra förutsättningar och att slå vakt om potential och möjligheter för återupptagen drift i fjälljordbruk och fäbodbruk; Att synliggöra betesdriftens grundläggande betydelse för kulturarv och biologisk mångfald.

I det södra fjällområdet kan man urskilja att det fjällnära jordbruket med tillhörande fäbodbruk utgör en regional särart av betydelse i ett nationellt perspektiv: Motsvarande finns inte i någon annan del av vårt land. Historik och kultur talar närmast för att dessa frågor också borde lyftas i samband med den aktuella revideringen av de regionala miljömålen.

Härjedalen är också en av de idag fäbodtätaste kommunerna i landet. Detta kunde på ett tydligare sätt beskrivas som en potentiell resurs för regional utveckling: Småjordbruk, betesdrift och fäbodar är en väsentlig attraktion och resurs i flera alpländer, såväl för primärproduktion som för lokal livsmedelsförädling och för turismen. Det skulle även hos oss kunna vara en tydligare faktor för att utveckla mervärden och att skapa sysselsättning.

Härjedalen utgör nu en central del av det södra fjällområdet och dessa frågor kan svårligen brytas loss utan bör rimligen hanteras sammanhållet över det södra fjällområdet. Det kan därmed också finnas skäl att beröra dessa aspekter i relation till angränsande kommuner. En övergripande belysning av bland annat dessa frågor har även lyfts fram i Naturvårdsverkets rapport 6366 "Miljömål i fjällskapet..." (se vidare referens) Här har också ny kunskap tillförts genom material från det norska riksarkivet som knyter an till Härjedalens kulturella rötter och historiska gemenskap med Norge.

Enligt vår uppfattning kan det därmed också finnas särskilda skäl att just i Härjedalen överväga att relatera till och slå vakt om det gemensamma ansvaret för skandinavisk transhumans, en aspekt som för övrigt också har berörts operativt i den aktuella utredningen från Vargkommittén (se vidare referens). Den så beskrivna historiskt grundade kulturella gemenskapen mellan det norska säterbruket och det svenska fäbodbruket bör kunna utgöra en sådan berikande sakfråga som lämpligen beskrivs och utvecklas i ett Kulturmiljöprogram för Härjedalen.

I det vidare perspektivet kan det också finnas anledning att i Kulturmiljöprogrammet uppmärksamma den europeiska landskapskonventionen (se vidare referens) med dess helhetssyn på landskapet över tid, skydd och förvaltning av natur- och kulturarv, regional och fysisk planering, kommunal självstyrelse och samarbete över gränser. De kulturellt och historiskt förankrade småjordbruken med fåbodbruk, extensiv betesdrift i skog och fjäll och som bärare av lokal och traditionell kunskap innebär i sig landskapsperspektiv i tid och rum som erfordrar sådan särskild uppmärksamhet.

En inblick i omfattningen av boskapsskötseln kan man också få genom offentlig statistik (SCB – se vidare referens) Här kan som exempel utläsas att man inom den dåvarande indelningen Herjedalens Fögderi vid årets slut 1865 underhöll drygt 5 500 kor, dessutom ett betydande antal hästar och mindre djur. En nivå på tamdjurhållningen som i stora drag bibehölls under de 46 år som just denna statistikserie beskriver. Man får av detta en uppfattning om vilken betydelse djurhållning, betesdrift och tillhörande produktförädling då hade för lokalsamhället. Boskapsskötseln har alltså under långa tider satt sin prägel på kultur, landskap och biologi.

Foderbehovet till dessa djur gav naturligtvis en kulturprägel på landskapet, inte bara kring fåbodarna utan även i vidare bemärkelse genom övrigt utmarksbete i skog och fjäll, vilket över tid formade ett biologiskt kulturarv. Enligt vår uppfattning kan det därmed också finnas anledning att i Kulturmiljöprogrammet tydligare uppmärksamma även det biologiska kulturarvet, då det utgör en integrerad del av brukandet som levande kulturarv. Dessa värden har relativt nyligen beskrivits i ett arbete av Tomas Ljung (2011) vid Centrum för Biologisk Mångfald, SLU (se vidare referens).

Så borde också konventionen om biologisk mångfald kunna utgöra utgångspunkt även för ett kommunalt Kulturmiljöprogram. Konventionen har utretts vid Centrum för Biologisk

Mångfald på uppdrag av Miljödepartementet (se vidare referens) ”Artikel 8 i konventionen handlar specifikt om *in situ*-bevarande och punkt 8j lyder i sin helhet: 8j) med förbehåll för dess nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor;

Det handlar alltså om ”... ”ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt ...”, men en svensk tolkning bör i nuläget ta hänsyn till t.ex. samer, fåbodbönder, fjällbönder, skärgårdsbönder samt kust- och skärgårdsfiskare. Dessutom konstateras det i konventionens bakgrundsmaterial att det kan finnas andra relevanta traditionsbärare, t.ex. slöjdare och botare.”

Enligt vår uppfattning bör detta kunna betraktas som en relevant grund att åberopa för särskilda hänsynstaganden för flera kategorier kulturbärare av lokal och traditionell kunskap inom Härjedalen och därmed utgöra en hållpunkt också i Kulturmiljöprogrammet och en utgångspunkt för framtida insatser och agerande inom ramarna för kommunens olika ansvarsområden.

Fåbodbrukarna står till förfogande för en fördjupad dialog kring dessa kultur- och utvecklingsfrågor.

Föreningen Sveriges Fåbodbrukare
Kristian Olofsson, v ordf

Per Persson, Lillhärdal
Valberedningens sammankallande
070-601 79 74

Erik Daabach, Hede
Valberedningen
Representant för Fåbodbrukarintresset i Jämtlands viltförvaltningsdelegation
073-097 90 67

Referenser

Europeiska landskapskonventionen

<http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/VersionsConvention/swedish.pdf>

Ljung, Tomas (2011) ”Fäbodskogen som biologiskt kulturarv” CBM:s skriftserie 49. Sveriges Lantbruksuniversitet

<http://www.slu.se/Global/externwebben/centrumbildningar-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald/Dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/skrift49.pdf>

Schlyter, Peter mfl ”Miljömål i fjälllandskapet. En syntes av problemställningar knutna till förvaltningen av en begränsad resurs” SNV Rapport 6366 (2010)

<http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6300/978-91-620-6366-5/>

Statistiska Centralbyrån

http://www.scb.se/Pages/List_____273552.aspx

Tunon, Håkan. Traditionell kunskap och lokalsamhällen – artikel 8j i Sverige.

CBM:s skriftserie nr 10

<http://www.slu.se/Global/externwebben/centrumbildningar-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald/Dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/cbm-skriftserie-10-traditionell-kunskap-och-lokalsamhallen-med-bilagor.pdf>

Vargkommitténs betänkande SOU 2013:60 ”Åtgärder för samexistens mellan människa och varg” <http://www.regeringen.se/sb/d/16982/a/221670>